

Philosophical, Institutional, And Practical Foundations For The Formation Of A Student's Personality

Oripova Azizakhon

Andijan State Pedagogical Institute, Faculty of
Social and Applied Sciences, Master of Arts,
Department of Fundamentals of Spirituality

Abstract

Modern educational system from a philosophical, institutional, and practical perspective. It examines the concept of national values in axiology individual and collective approaches to personality, as well as the evolution of state policy in spiritual and educational work from passive promotion to increasing social activity. As a result of the research, both achievements and problems were identified, such as the lack of practical methodologies and mechanisms for measuring the effectiveness of activities.

Keywords: National values, student personality, spiritual and educational work, education system, pedagogical approaches, patriotic education, higher education, government decrees.

Annotatsiya:

Ushbu maqola milliy qadriyatlarning zamonaviy ta'lim tizimida talaba shaxsini shakllantirishdagi o'rnini falsafiy, institutsional va amaliy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan. Unda aksiologiyadagi milliy qadriyatlar tushunchasi, shaxsga individual va kollektiv yondashuvlar, shuningdek, davlat siyosatining so'nggi yillarda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni passiv targ'ibotdan ijtimoiy faollikni oshirishga yo'naltirgani o'rganiladi.

Kalit so'zlar: Milliy qadriyatlar, talaba shaxsi, ma'naviy-ma'rifiy ishlar, ta'lim tizimi, pedagogik yondashuvlar, vatanparvarlik tarbiyasi, oliy ta'lim, hukumat qarorlari.

Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — yosh avlodni nafaqat bilimli va malakali mutaxassis, balki o'z milliy o'zligini anglagan, vatanparvar va ma'nan yetuk shaxs sifatida tarbiyalashdan iboratdir. Global axborot makonining shiddatli rivojlanishi va xalqaro integratsiya jarayonlari milliy o'ziga xoslikni saqlash, yoshlarda sog'lom dunyoqarash va mafkuraviy immunitetni shakllantirish masalasini har qachongidan ham dolzarb qilib qo'ydi. Bugungi talabani to'g'ri yo'naltira olmaslik, uning qalbida g'oyaviy bo'shliq vujudga kelishiga olib kelishi mumkin, bu esa jamiyatning kelajagi uchun jiddiy xavf tug'diradi. Shu sababli, milliy qadriyatlarning ta'lim tizimiga chuqur singdirilishi, bu jarayonni pedagogik, psixologik va institutsional jihatdan mukammal tahlil etish zaruriyati yuzaga keladi.

Ushbu hisobotning maqsadi mavjud ilmiy manbalar, hukumat qarorlari va pedagogik yondashuvlar asosida milliy qadriyatlarning ta'lim tizimiga integratsiyalash uvini har tomonlama tahlil qilishdan iboratdir. Hisobotda falsafiy-nazariy asoslar, davlat siyosatining evolyutsiyasi, amaliyotdagi pedagogik usullar va mavjud muammolar chuqur o'rganiladi. Hisobot milliy qadriyatlar va umumbashariy g'oyalarning o'zaro uyg'unligini ta'minlash, talabalarda o'ziga xos milliy xususiyatlarni rivojlantirish hamda ularni kasbiy va ijtimoiy faol shaxs sifatida shakllantirishning fundamental ustunlarini yoritishga qaratilgan. Qadriyat tushunchasining ilmiy-falsafiy asoslari aksiologiya fanida o'rganiladi. Aksiologiya bahs mavzusi sifatida milliy qadriyatlarning tiklanishi, milliy o'zlikni anglash, milliy ong, madaniyat, til, urf-odat va an'analar, shuningdek, ularning insonning ma'naviy barkamolligi va

dunyoqarashini shakllantirishdagi o'rni tahlil etiladi. Bu nuqtayi nazardan, milliy qadriyatlar faqat o'tmishdan qolgan statik meros emas, balki jamiyatning ijtimoiy-siyosiy, moddiy va ma'naviy taraqqiyotida faol rol o'ynaydigan, bunyodkorlik faolligini oshiruvchi dinamik omil sifatida qaraladi. Xususan, ular demokratik jamiyat qurishda muhim ustunlardan biri bo'lib xizmat qiladi. Milliy qadriyatlar tushunchasini chuqurroq anglash uchun ularning tarixiy kontekstini ko'rib chiqish muhimdir. Mustaqillik davriga qadar, sovet tartiboti hukm surgan davrda, milliy qadriyatlar poymol etilganligi yoki ularni o'rganishga yetarlicha e'tibor berilmaganligi qayd etiladi. Shu bilan birga, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning maqsadi ta'lim sohasini o'tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlardan isloh qilish ekanligi aytiladi. Bu ikki fikr bir-birini to'ldirib, hozirgi ta'lim siyosatining asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri o'tmishdagi xatolarni tuzatish, ya'ni milliy qadriyatlarni tiklash va ularni millat yuksalishi uchun yangi mafkuraviy zamin sifatida foydalanish ekanligini anglatadi. Bu o'zgarish ta'lim tizimining mafkuraviy yo'nalishidagi chuqur transformatsiyani ko'rsatadi. Talaba shaxsini shakllantirish murakkab jarayon bo'lib, u bir nechta o'zaro bog'liq bo'lgan ustunlarga tayanadi. Birlamchi manbalarda bu jarayonning pedagogik-psixologik tahlili taqdim etilgan bo'lib, unda milliy va umuminsoniy negizlarga ega bo'lgan ilm, fan, madaniyat, jahon ahli tan olgan normalar va tartiblarning yoshlar ongining shakllanishiga muhim ta'siri qayd etiladi. Bu yondashuv kollektiv qadriyatlar orqali shaxsda yuksak maqsadlar bilan yashash ko'nikmasini rivojlantirish zaruratiga urg'u beradi. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida shaxsga nisbatan individual yondashuvning pedagogik va psixologik ahamiyati alohida ta'kidlangan. Bu yondashuv talabalarning o'ziga xos xususiyatlari va imkoniyatlarini aniqlash, ularni rivojlantirish va tarbiyalash

orqali har bir shaxsning salohiyatini maksimal darajada ro'yobga chiqarishni ko'zda tutadi. Uchinchi ustun esa kompetensiyaga asoslangan yondashuvdir. Bu yondashuv talabalarda nafaqat nazariy bilim, balki amaliy muammolarni hal qilish, samarali muloqot qilish va kasbiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan. Bu uch yondashuv (kollektiv-mafkuraviy, individual-psixologik, kasbiy-kompetensiyaviy) bir-birini to'ldirib, zamonaviy mutaxassisni shakllantirish uchun integratsiyalashgan model yaratish zaruratini taqozo etadi. Milliy qadriyatlarni o'qitish faqat tarbiyaviy maqsad bilan cheklanib qolmaydi; ular ta'lim va ilm olish, o'z nuqtayi nazarini himoya qilish, kasbiy muammolarni hal qilish kabi kasbiy yetuklik va ijtimoiy o'sishni belgilovchi fundamental ustunlar sifatida qaraladi. Bu murakkab munosabatlarning tahlili milliy qadriyatlarni shaxsning kasbiy o'sishini va jamiyatdagi o'rnini belgilovchi muhim omil sifatida tushunishga imkon beradi.

Ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil etish bo'yicha davlat siyosati so'nggi yillarda sezilarli o'zgarishlarga uchradi. Vazirlar Mahkamasining 2019-yilgi qarorida ma'naviy-ma'rifiy ishlarning keng qamrovli yo'nalishlari belgilangan bo'lib, ular asosan virtual axborot makonini yaratish, kitobxonlik va milliy kontentni targ'ib qilish, talabalar turizmini rivojlantirish kabi faoliyat turlarini o'z ichiga olgan. Bu qarorning asosiy urg'usi talabalarga ma'lumot yetkazish va ularning ma'naviy yuksalishiga ko'maklashishga qaratilgan edi. Biroq, 2024-yil 20-yanvardagi 36-sonli hukumat qarori bilan 2019-yilgi qaror o'z kuchini yo'qotganligi e'lon qilindi. Yangi qaror bilan ma'naviy-ma'rifiy ishlarga yondashuvda fundamental o'zgarish yuz berdi. "Talaba va o'quvchilarning ma'naviy yuksalishiga ko'maklashish markazi" nomi "Talaba va o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirish markazi" deb qayta nomlandi. Bu nom o'zgarishi shunchaki rasmiyatchilik emas,

balki hukumatning strategik yo'nalishidagi chuqur o'zgarishni anglatadi. Ya'ni, dastlabki bosqichda asosan targ'ibot va ma'lumot tarqatishga e'tibor qaratilgan bo'lsa, yangi qarorga ko'ra, e'tibor bevosita talabalarning o'z faolligini oshirishga, ijtimoiy tadqiqotlar o'tkazishga va aniq, o'lchanadigan natijalarga (KPI) erishishga qaratilgan. Bu o'zgarish passiv ma'rifiy tarbiyadan proaktiv ijtimoiy faollikni rag'batlantirishga o'tishni anglatadi. Bu strategik o'zgarishlarni qo'llab-quvvatlash uchun tizimli va institutsional mexanizmlar joriy etildi. Ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektorlarga birinchi prorektor maqomi berilishi, talabalar turar joylarida klublar va to'garaklar uchun maxsus xonalarning ajratilishi hamda "mahallabay" ishlash tizimining yo'lga qo'yilishi bu sohadagi faoliyatni markazlashtirish va shu bilan birga talaba hayotiga chuqurroq integratsiya qilishga qaratilgan harakatlardir.

Milliy qadriyatlarni tarbiya jarayoniga singdirish uchun turli amaliy usullar qo'llaniladi. Vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirish bo'yicha tavsiya etilgan amaliy usullar orasida "ishontirish usuli," "mashq qildirish," "rag'batlantirish" va "o'rnak ko'rsatish" kabi metodlar alohida ajralib turadi. Bu usullar talabalarning ongida vatan tuyg'usini mustahkamlash, ularda Vatan va xalq taqdiri uchun yuksak mas'uliyat hissini shakllantirishga xizmat qiladi. Amaliy faoliyatning shakllari sifatida ilmiy-amaliyanjumanlar, bahs-munozaralar, viktorinalar, davra suhbatlari, ekskursiyalar va media vositalaridan foydalanish amaliyoti keng joriy etilmoqda. Ushbu yondashuvning asosiy konseptual ustuni "Vatan – ulug', burch – muqaddas!" g'oyasidir. Shu bilan birga, yuqori darajadagi siyosat va uning amaliy ijrosi o'rtasida metodik tafovutlar mavjudligi ham kuzatiladi. Masalan, talaba-amaliyotchilar uchun mo'ljallangan qo'llanmada milliy qadriyatlarni o'qitish bo'yicha aniq amaliy

misollar yoki qadam-baqadam ko'rsatmalar mavjud emasligi qayd etilgan. Bu holat, tizimda "nimani o'qitish" aniq bo'lsa-da, "qanday o'qitish" bo'yicha yetarli darajada aniq amaliy yondashuvlarning yo'qligini ko'rsatadi. Bu esa oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarning samaradorligiga ta'sir qiluvchi muhim omil hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida milliy qadriyatlarni singdirish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. "Case-Study" kabi muammoli yondashuv texnologiyalari talabalarda aniq muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va eng maqbul yechimlarni topish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu usullar guruh ishi, interfaol mashg'ulotlar va munozaralarni o'z ichiga olib, talabalarda kasbiy yetuklik va muloqot kompetensiyalarini rivojlantirishga yordam beradi. Milliy qahramonlar yoki tarixiy voqealar haqidagi munozaralar talabaning muloqot va tahlil qilish kompetensiyalarini oshirishga bevosita xizmat qiladi, shu bilan birga ularning vatanparvarlik ruhini mustahkamlaydi. Milliy qadriyatlarning ta'limdagi o'rni faqat maxsus ajratilgan "Ma'naviyatshunoslik" darslari bilan cheklanib qolmaydi. U, masalan, O'zbek tili fanini o'qitishning "tarbiyaviy maqsadlarida" ham o'z ifodasini topadi. Bu maqsad "Vataniga sodiqlik, milliy tilga muhabbat, ajdodlarni qadrlash va milliy an'analar ruhida tarbiyalash"ni o'z ichiga oladi. Bu yondashuv ma'naviy tarbiyaning butun o'quv dasturiga singdirilganligini ko'rsatadi va ta'lim jarayonini yanada samaraliroq qiladi.

Texnologik jihatdan, "Raqamli universitet" loyihasi doirasida ishlab chiqilgan HEMIS (Higher Education Management Information Systems) tizimi ma'muriy, o'quv, ilmiy va moliyaviy jarayonlarni raqamlashtirish bilan birga, kelajakda ma'naviy-ma'rifiy ishlarning monitoringi va hisobotlarini ham avtomatlashtirishga

imkon beradi. Garchi hozirda bu haqda aniq ma'lumotlar cheklangan bo'lsa-da, tizimning infratuzilmasi bunday funksiyani qo'llab-quvvatlashga mo'ljallangan. Bu avvalgi hukumat qarorlarida (masalan, 2019-yilgi qarorda) aytilgan "virtual axborot makoni" g'oyasining texnologik asosidir va ma'naviy-ma'rifiy ishlarning samaradorligini o'lchash uchun potentsial imkoniyat yaratadi. O'zbekiston ta'lim tizimida milliy qadriyatlarni shakllantirish bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar tizimli va chuqur ekanligini ko'rsatmoqda. Bu borada quyidagi yutuqlarni qayd etish mumkin:

Siyosiy ustuvorlik: Milliy qadriyatlar ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylantirilganligi, bu esa yuqori darajadagi hukumat qarorlarida o'z aksini topmoqda.

Tizimning transformatsiyasi: Vazirlar Mahkamasining 2024-yilgi qarori bilan ma'naviy- ma'rifiy ishlar markazi o'z vazifalarini kengaytirib, faoliyatni aniq, o'lchanadigon natijalarga (KPI) yo'naltirdi. Bu o'zgarish faoliyatni chuqur institutsionalizatsiya qilishga xizmat qiladi.

Tashkiliy tuzilmalar: Ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektorlarga berilgan birinchi prorektor maqomi va talabalar turar joylarida klublar tashkil etilishi kabi tashkiliy o'zgarishlar bu sohaning ahamiyati ortib borayotganini ko'rsatadi.

Metodik asoslar: Vatanparvarlik tarbiyasini singdirish bo'yicha bir qator amaliy usullar va innovatsion yondashuvlar ishlab chiqilmoqda. Shu bilan birga, tizimda hal etilishi lozim bo'lgan bir qator muammolar ham mavjud. Yuqori darajadagi siyosat va uning quyi darajadagi amaliy ijrosi o'rtasida tafovut kuzatilmoqda, xususan, talaba-amaliyotchilar uchun metodik qo'llanmalarda aniq va batafsil ko'rsatmalar yetishmasligi ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishim mumkin. Shuningdek, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga ta'sirini o'lchash bo'yicha aniq mexanizmlar va keng ko'lamli

tadqiqotlar borligi haqida ma'lumotlar cheklangan.

Xulosa qilib aytganda, milliy qadriyatlarning talaba shaxsini shakllantirishdagi o'rni nafaqat "tarbiyaviy maqsad," balki "kasbiy yetuklik" va "ijtimoiy faollik"ni rivojlantirishning ajralmas qismi sifatida qaralishi lozim. Ta'lim va tarbiya jarayonida milliyqadriyatlarning o'zaro uyg'unligi ta'minlansa, yoshlar mustaqil fikrlaydigan, o'z maqsadlariga intiladigan va bir vaqtning o'zida vatanparvarlik ruhiga ega bo'lgan shaxsga aylanadi.

Ushbu tahlilga asoslanib, quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi: Amaliy metodologiyalarni ishlab chiqish: Nazariy asoslar va siyosiy g'oyalarni amaliyotga to'liq tatbiq etish uchun pedagogik qo'llanmalar va dasturlarni batafsil ishlab chiqish, bunda interfaol metodlar va real keyslarga ko'proq urg'u berish zarur.

Raqamlashtirishni chuqurlashtirish: HEMIS kabi tizimlardan ma'naviy-ma'rifiy ishlarning monitoringini yuritish va samaradorligini baholash uchun foydalanish mexanizmlarini joriy qilish. Bu esa faoliyatni shaffof va o'lchanadigan qilish imkonini beradi. Bu tavsiyalar O'zbekiston ta'lim tizimini milliy qadriyatlar va zamonaviy talablar o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlashga yordam beradi, natijada yuqori malakali, ma'nan va ma'rifatan yetuk mutaxassislar avlodi shakllanishiga asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Rahimova D.B. (2021). Metodik qo'llanma. SamMOI.
- Ma'naviy va ma'rifiy ishlar. (n.d.). Gubkin.uz.
- Qadriyatlar falsafasi. (n.d.). NamDU.
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2019). Vazirlar Mahkamasining 2019- yil 17-sentyabrdagi 761-son qarori.
- G'aybullaev A.A., G'aybullaev F.F. (2024).
MILLIY QADRIYATLAR
VOSITASIDA TALABA
YOSHLARDA HAYOTIY

- MAQSADNI SHAKLLANTIRISH
MASALALARI. Pedagogika,
psixologiya va ijtimoiy tadqiqotlar, 3(8).
Xudoyqulov A.O. (2024). TALABALARDA
VATANPARVARLIK TARBIYASI
ORQALI ULARDA
VATANPARVARLIK TUYG„USINI
SHAKILLANTIRISH. Academic
Research in Educational Sciences,
5(3).
Doshanova G.I. (2021). TALABA-
AMALIYOTCHILAR UCHUN
METODIK QO‘LLANMA.
Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat
universiteti.
Husaynova D., Yandasheva D. (2021).
O‘ZBEK TILI OQUV FANINI O‘ZIGA
XOS ZAMONAVIY METODLAR
ASOSIDA TASHKIL ETISHNING
ZARURIYATLARI. Bilig –
IlmiyFaoliyat, 2(2).
Nigoraxon, A., & Bibirobiya, U. (2024).
BOSHLANG‘ICH SINFLARDA
MATEMATIKA FANIDAN TARIXIY
MATERIALLARDAN
FOYDALANISH. University
Research Base, 72-75.
Abduraxmonova, N. (2022). BO‘LAJAK
BOSHLANG‘ICH SINF
O‘QITUVCHILARINI METODIK
TAYYORGARLIGINI
TAKOMILLASHTIRISH
MUAMMOSINING PEDAGOGIK
ZARURIYATI. Science and
innovation, 1(B8), 2114-2121.
Abduraxmonova, N. A. (2025). BO ‘LAJAK
BOSHLANG ‘ICH SINF O
‘QITUVCHILARINING IJODIY
FAOLLIGINI OSHIRISHDA
PEDAGOGIK KO ‘NIKMALARNING
ROLI. Inter education & global study,
(1 (1)), 15-21.
Nigoraxon, A. (2024). IJODIY FAOLIYATINI
TAKOMILLASHTIRISHDA BO
‘LAJAK BOSHLANG ‘ICH SINF O
‘QITUVCHILARINING INDIVIDUAL-
SHAXSIY SIFATLARI. University
Research Base, 55-58.